

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 8.

На Цетињу у Суботу 26. Фебруара (9. Вељаче) 1872.

ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. п. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. п.; четврт ф. 1. 75. п. За све друге земље год. ф. 8.; по г. ф. 4.; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Дописи, предлага и све наручбине шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ШТА РАДИМО, А ШТА ТРЕБА ДА РАДИМО.

IV.

Објеласмо у пошљедњем чланку на закључку, да ћемо покушати да разумјемо свакога онога, који мисли да постојеће околности правдају држање како наших народних листова, тако и самога народа, којег су они израз. И па овоме мјесту мислимо то учинити погледом на стање нашега народа под туђинским владама. Узгред ћемо бацити поглед и на Црну Гору и Србију, као на Српске земље, које су у стању да самостално располажу не само својом сопственом снагом него и снагом свега народа српскога. Тијем погледом и на једну и на другу страну најбољећемо увидити, да ли радимо, што треба да радимо.

Као највећи мученик народ је српски разпет, и па четворо разкомадан. Сретнији удови, који данас мање бола подносе, то су Србија и Црна Гора. Остала два дијела, у која су се све муке слиле, то су: народ наш у Аустро-Угарској и у Турској. Који су сретнији од њих двојице? Несретна браћа наша у Турској кажу: благо онијема под ћесаром, бар неподносе зулуме, које ми подносимо! И то је мнџиње опште. Али ми се одвајамо од њега. Иста је судбина и једнијех и другијех. Шта ваше, ми смијемо казати, да је положај оне браће наше у Аустро-Угарској још опаснији. Опаснији је због тога, што је Аустро-Угарска колико толико уређенија држава од Турске, што је влада њена просвећенија од Турске. По томе је у једном случају, и опстанак Аустро-Угарске сигурнији него Турске. С погледом дакле на народно ослобођење и уједињење, наш је народ у Аустрији у много тежем положају. За ово имамо ми много доказа у данима који су пред нама. Завримо у историју од најстаријих времена, па ћемо наћи да се потчињени мањи и непросвећенији народ слијева у господарећи већи и изображенији. У новаје вријеме најјасније нам се истиче тужна Пољска. У Њемачкој се обрецује Бисмарк: "Бе је та Пољска? а у Русији је видимо још као жива борца. Но да не идемо далеко, ми смо сами себи у томе најбољи сведоци.

Јел' се знатан број Чарнојевићевих Срба иселио у Русију? Камо данас те нове Србије у Русији? Сроство, а уз то много већа снага и изображеност учини од њих неколико хиљада више Руса.

Сви знамо, докле се простирају Срби у Аустро-Угарској. Камо их данас? Већа сила и изображеност једнијема уз пародност а друге сузби низ Дунаво, а у „Сент-Андрија“ остави само седам цркава, да потомству причају, да је ту некада живило многобројно и богато Српство.

У истој одношају стоје Срби у Турској према онијема у Аустро-Угарској. Сломљено је Српство па све стране. Али ни болац ни нож ни сви доле печувени зулуми у Турској, не паудише толико цијелни народа колико штома политика у Аустрији.

У Турској гинуше Срби сваки дап, али живи светлше мртве, и они остадоше као народ, који тежи једино за пароднијем јединством.

Срби аустријски не гинуше од аустријске пушке, али они морадоше ићи на туђа бојишта, морадоше се борити за туђу државу, па је њихов живот и данас намјењен борби за сигурност и славу хабсбуршкога дома. Док је дакле народ наш у Турској био у борби борац за српску слободу и самосталност, а изван борбе сматрао од свакога као народ који чека уру свога спасења, онај други дио народа нашега ијевао је несретну цијесму: „кад зажели свјетли цар, у смрт скаче граничар.“

Доданашње пошљедице њемачко-мађарске владе над онијем дијелом народа нашега показују нам јасно, у колико је истина то што рекосмо, да је много тежи положај његов у Аустрији, него браће његове у Турској.

Но у најзадњу ми можемо мрвити угњетаче наше, али кривити их не можемо. Позивати се па човечност, па достојанство и позив љутства било би беспослица. Данашњи је вијек свашта прије, него вијек слободе, као што неки радо хоће да се заносе. Кома свла или прилика, Бог или ђаво даде, да господује, хоће да господари. Народ наш поклизну један пут. Силвији дочекаше пад његов и овладаше с њим. Притискоме га не по праву, него по сили својој, не по вољи него по немоћи нашој.

И то је тако трајало до данас и трајаће још дотод ми не покажемо нашу моћ и несломијемо силу њихову. А радимо ли ми око тога? При многијем радоснијем појавима, које данас опажамо у нашем народу, ипак се не можемо одати толико заносу, да одобравајући одговоримо на истакнуто питање.

Да видимо је ли тако, почнимо са народом нашијем у аустро-угарској држави. Казали смо већ какву је он у њој од вајкада имао понижавајућу улогу. Ту исту има и данас са ни најмање бољијем изгледом на пристојнију награду. Све што се данас збива у Аустро-Угарској најочитији су докази томе. И за то су ипак Срби са својом славенском браћом они, који одржавају исту државу, а с њом и стање, у којем само пате.

На што је сведен данас политички живот Срба аустро-угарскијех, онијех истијех Срба, око којијех се цар Леополд свакојако трудио да их задобије за савезнике против навале турске а за одржање Аустрије? Толике повластивце стечене „великијем заслугама за државу и царску кућу“ поништене су им све, и не само то, него још им се у сред земаљскога сабора довикује: „ако вам није право, селите се од куда сте и дошли!“ Шта има народ наш да очекује од таквога сабора на који је упућен и ограничен? Глас петије наших народних заступника губи се свагда у сложпој виси најамника мађарске владе. И тако је истој могућно, да узкраћује пародној новосадској гимназији државну помоћ. А на ту помоћ има права народ наш, јер је то најмањи дио оне муке и зноја његовога, онога новца његовога, који Мађари употребљавају на уљепшање Пеште, па булеваре и т. д. И с таквијем сабором могућно је мађарској влади, да се показује „милостива и дарскољива“, па да даје више него што се тражи, да одриче малу помоћ, а да мјесто тога установљава две српске гимназије. Али у тијем државнијем гимназијама били би учитељи њезини људи, и у њима се неби пародни борци

спремали, него би њихов задатак био да за рана још у дјецу загушују српску народну свијест. С таквијем сабором могућно је влади мађарској, да по вољи кроји капу оном народу напем и да продужава према њему политику вистребења, која је у Аустро-Угарској пашљедна. И код тако сиутаног народа нашега могућно је Лоњајевићима, да скупљају око себе познате себичњаке, користолубце и властољубце, једном ријечју отпаднике народне, па да слушају њихов купљени глас као глас народа. Такве атентате претрпио је народ до сада више пута, па ево сада и онет такав један видимо наперен против закључана пошљедњег сабора. Докле не само на политичном, него и на црквено-народном пољу копају Мађари јаме животу народа нашега. И кад народ диже свој глас против тога, он се угушује свијема срствима сурове силе. Кад је ту скоро у Новом Саду народ демонстровао против архимандрита Анђелића, који грамзи за влашћу, па као такав слијепо служи мађарској, народу нашем непријатељској, влади, најамници њени дигосе се сложно против људи народних са најгаднијим клеветима и као „велеиздајнике“ влада их триа у тавницу, исто као што је дотле већ и саборске закључке, жеље народне, у мрак спремила.

Сваки дап дакле и па свакоме кораку и па свакога поступка владе према њему, може народ јасно да види, да му мађарска влада не да, да се у својој слободи развија, напредује, и да је њена постојана и главна сврха, да угњетавњем народа своју мађарску надмоћност одржи и рашири. Ово је увјерење, које је постало данас опште. Па кад се зна, да су народа нашега и њемачко-мађарскога господства крајње сврхе са свијем противне једна другој, онда народна попустљивост не смије се извињавати „постојећијем околностима“, јер па њих више не смје обзира имати. Данашња борба народна и срства, скојијема се он служи у тој борби, не помаже народу, а влада напротив наоружана је са свим што је према народу одржава у господарењем положају.

Другога пута и другијех срстава ваља се латити, а којег и којијех — на то ћемо доцније доћи. Сада да видимо још борбу наше најближе браће Хрвата, борбу, која нам јесте и мора бити у свачем заједничка. (Наставиће се.)

ТУРСКИ ЗУЛУМ У БОСНИ.

У предпрошлом броју саопштили смо чланак „Смртни ударац народнијем школама у Босни“, гдје се очајнички предвиђа скоро пропад ове најљепше земље српске и позива народ српски, на име Србија и Црна Гора, да је спасавају и тијем отпочну и остваре ослобођење и уједињење Српства. Објеласмо, да ћемо се од своје стране одазвати томе гласу и учинићемо то колико идућом приликом, и ако је довољно познато, како ми мислимо о тој ствари. На овоме мјесту пак, наводимо сада, што „Панчевац“ говори, побућен онијем истијем чланком:

„Босна је једна од најнесретнијих земаља српских. Нигде пам до душе не сија сунце слободе и не цвета цвек среће и берићета онако што бисмо желели, али тек Босна остаје најљућа рана на нашем народном телу, рана која нас највећма тишти,

Још мало па ће се завршити дивих пет

вјекова, како та несретна земља пишти под тешким теретом несносног турског јарма, а нема јој ни с које стране помоћи.

Представници страних сила, који су тобоже позвали да изађе да се Хришћанима у Босни повремено не чини, чине се невешти према насиљу, којим Турци са сваке стране наш народ гњаве.

У таквом стању и положају управо се убија народ наш у сваком погледу: бројно, материјално, душевно. Красна земља, која је блага природом обдарена и сва својства има за културни напредак, Босна поносна, бива из дана у дан сиромашнија, запустелија и дивљачија, народ у којој сваки дан ређи, сиромашнији и душевно назадији.

То су последице турске системе владања, којој је карактеристика: с једне стране фатализам, с друге стране: фанатизам. Фатализам је најљући непријатељ напредку људском; он везује сваку бољу снагу људску, сваки виши покрет, свако наменитије осјећање, и оставља човека онаког, какав се затекао. Фатализам не допушта, да човек својом судбином управља, да је човек својој срећи ковач; он ништа да ствари теку онако како им је воља, јер човек у току томе није ништа у стању променити.

Фанатизам је друга карактеристична црта у Турцима, на паравно и у владе њихове. Фанатизам је још гори од фатализма, јер докле овај шкоди само негативно, докле је овај и позитивно шкодљив. Фанатизам је у највећој мери агресиван, нападнички; он руши што му није по вољи; он не трпи поред себе ништа, што није по његовој ћуди; он је крвни непријатељ сваком новом стварању, сваком новом делу људске снаге, које њему није по ћуди.

Сад да се питамо: како се може владати са та два начела, која су из основа противна сваком људском напредку?

На то питање најбољи нам одговор даје један само поглед на турску државу, а нарочито на њену најнесретнију провинцију а нашу тужну земљу Босну.

Босна је огледало турске владе, огледало фанатизма и фатализма њеног. За унапређење те земље, за побољшање материјалног и моралног стања њених државника турска влада није имала кроз скоро читавих пет векова ни времена ни прилике ни повода, да бар што год уради; а и како би имала, кад јој то фатализам њен не допушта; треба све пустити да иде како хоће: ако се природни елементи разудују, ако поплава наиђе; ако пожари букну, — то све треба пустити с миром, човек се ту не сме ни мрднути да стане на пут природним иступима, јер то не би пишта фајдило. Тако револују фаталистични Турци, а они су господари у земљи, без њихове воље не сме се ништа чинити.

А фанатичним Турцима сам најсветији закон њихов, сам коран, на коме се турска држава оснива, прописује: да ђаура тамане сваком приликом, јер ко највише ђаура потамани, тај ће у рај ићи. И Турци су одушевљени, фанатизирани пољедовачи тога закона. О томе нам једна Босна и сувише жалосних примера и доказа

пружа. Сваки час стижу нам одгуд крваве вести: како су Турци час у овом час у оном месту устали на рају и повољ учинили, како су цркву српску разорили, школу упалили, једнога убили, другога равили, трећег на комаде исекали, како је турска власт повремено грађана хришћанских у гвозђе оковала и у тамницу бацала, како је учитеље прогонила а свештенике у заточење у Малу Азију опремила и т. д.

То су ужасне последице фанатизма турског. На и турска влада није боља од најгорег Турчина, ма да су јој се чланови васпитали и изобразили у хришћанској Јевропи, у метрополитама науке и изобразења.

Да је то тако, видеће се најјасније из онога писма из Босне, што смо га саопштили мало прије. Турска влада хоће да упронасти српске школе; она не да Србима, да могу из својих кеса подпомагати своје школе, она захтева да се тај новац вајере уручи турским властима, на тек ове да даривају српске учитеље; она не допушта, да Срби сами своје школе уређују, него заповеда да се српске школе удесе по турском плану, и да се у њима оно учи и предаје што турска влада хоће.

Није ли то право варварство? Није ли то завета смртни удар српским школама?

Дакле турска влада паумпла је да турци Србе у њиховим рођеним школама. Пре их је турчила мачем и огњем а сада ево хоће да их турчи књигом и науком.

Ово се већ више трпети не може. Народ је наш у Босни дошао већ до очајања и сиуним правом обраћа се Србији и Црној Гори и целом српском народу, те у очајању своје пита: Шта радите браћо? Или нас избављајте, или се морамо турцити!

Ово је ужасно питање; оно продире као у сијано гвозђе кроз душу и срце сваком Србину.

Ко ће да одговори на то питање, ко да испуни захтев, који лежи у њему, захтев који лежи у интересу целог народа српског?

Нико други него цео народ српски, а нарочито Србија и Црна Гора. Овима двома државама цео народ српски ушесује у задатак: да што пре отпочну дело народног ослобођења испод турског јарма. То од њих захтева будућност народа, а то управо лежи и у њиховом специфичном интересу. Ми смо већ више пута казали да Србији као и Црној Гори нема будућности ван целота народа српског, и кад би престало народа нашега око Србије и Црне, престало би заиста и ових земаља. Што се више поткопа народ српски око Србије и Црне Горе, тим се више губе изгледи, да ће и Србија и Црна Гора моћи имати живота. Ово су тако очевидне истине, да их ваља питко порицати неће.

Кад знамо дакле да је то истина, шта је онда прече, него да се стане на пут тамањену нашег народа око Србије и Црне Горе. А то се не може другачије учинити, него ослобођењем тога народа.

Ми верујемо и Србији и Црној Гори, да се спремају за тај посао. Али се не устручасмо

Ослијепно сам, никог нијесам видио, госпођу Маркизу ни за цео свијет познао, да је још који тренутак тако трајало, ја би се с ципселама на сред собе стропостао био.

Једна женска мане с руком давајући ми знак да јој се приближим, и докле сам се ја као њека машина покретао, зачујем дивно звонити глас госпође Маркизе:

„Добро ми дошли господару Атанасије Ворканићу, дакле готове су ципеле?“

— Јесу милостива госпо! одговорим збуњено, а поге и руке при предаји ципела тако су ми дрктали, као да ме је трљетница од грознице спопала.

„Ах изредни посао, рекле Маркиза прегледајући ципеле, и кад је за знак допадања са језиком калупула, — ово је вриједно видети.“

На овај позив, ишле су ципеле из руке у руку, и ја будем предмет општег вишања и похвале.

„Да живи художник!“ повиче један висок црномањаст господин.

„Да живи!“ — заори се од свију страна. „Једну чашу вина художнику;“ — примјети спњора.

„Да да, шампањера овамо!“ дода један плав господин.

Мени уклоне у руку највећу чашу, прва се купце Маркиза са мном, — пак сви испијемо чаше. — Вино је слатко било и допало ми се, — једва сам дочекао, да је онај високи господин казао: „Још једну чашу ми ћемо художнику

рећи ми и то: да би сва та њихова спрема излишна била, кад би се с одпочивањем народнога ослобођења докле чекало, докле би се већ утаманно и сатро народ наш у подјармљеним крајевима. Нама не треба турска Босна, нит нам треба арбанашка стара Србија, а то ће се дочекати, ако се још која година пропусти. Ми потпуно разумемо, што су владе у Србији и Црној Гори опрезне и обавриве због велике одговорности, која би на њих пала, кад би се народно ослобођење без довољне спреме отпочело, па би први покушај несретно испао; али исте владе ваља да сигурно и на то да помисљају, да би се још много већа одговорност на њих свалила, кад би се с делом народнога ослобођења докле окледало, док већ не би доцкап било, — доцкап због тога, што би зулум турски кроз дуго време народ наш у Турској стаманно, те би смо и ми изгубили свако право на ослобођење оних земаља, у којима народа нашега нема и које по томе нису наше. Ова друга одговорност била би много већа и тежа, и па то помислајући држимо, да би се много мање имало стрепити од оне прве одговорности.“

Д О П И С И.

М. — У БЕЧУ, 10. Фебр. — (Далматинци у бечком државном вијећу — некад и сад.) Кад прочита ко истакнуте ријечи, на њих сазна, о чему сам накап писати, можда ће помислити, е се пијесам намјерно на мјесто, на ком би требало да износим ту ствар. Ја вељу, е неће тако бити. „Црногорац“ ваља да је отворен стварима, које се тичу цијелога словенског свијета. У први мах помислиће ко год, да је ствар, о којој хоћу да пишем, чисто аустријска ствар. Али не само да она није чисто аустријска ствар, него је и несловенска: ако се не тиче листом цијелога Словенства, оно се тиче великог његовог дијела, свију аустријских Словена. Да баш „Црногорац“ изберем, [да у њему о томе проговорим, — ово ме још већма на то панука. Ја ћу из цијеле ствари да истакнем Далмацију: по пајрије се не тиче, она ваља да је што боља и сазна. Колико је мени познато, „Црногорац“, се по Далмацији највише чита од свију српских листова, у којима по својој политичкој вјери могу коју проговорити, и за то њега изабрах.

Рекавши тако некоју ван саме ствари, да пређемо на саму ствар.

Наш ће свијет већим дијелом знати, да је тако звани ципсљавски дво аустро-угарске државе земља, гдје се до вијека нешто крија, а никако да се скрпи; па и што се крије, то све за мало држи. Једна од таквих закрпа — то је тако звани изборни закон по невољи. Четица Њемаца хоће да господари читавој војсци Словена. Од бога је грехота, а од људи зазор и срамота, што Словени још никако да се сложе, па да једним хитцем сруше то лабаво господарство Њемаца. Да се Словени сложе, колика би онда вијека било њемачко господарство у

пити у здравље, опет напуне моју чашу, оба господина и све три даме куцају се са мном, пак опет на некап изпрашимо. Сад ће художник пити спњори у здравље, да зрећно ципеле подере, напуне се чаше, а на пово се изпраше.

Ја се разгријем, а и цијело је друштво у већу живост дошло, — за срећна пута художник „биликоч“ песити, да се опомене, како је у нашем друштву провео — примјети једна пријатељица Маркизе; — а други одобре, за којим допесу ми једну од ове велику округлу чашу, и напуне са пређашњим слатким вином, — мене је већ гроза спопала, и молио сам мало да се одморим.

„Нека се одмори художник“ повичу њеколик гласова. „Хајд да га с вјеспцем украсимо!“ примјети један глас.

„Мој вјенац није ту“ — ухвативши се с прстима за главу рече лијена плавуша.

„Ни мој“ — рекне она друга.

„Све једно је то, био вјенац или капа, — продужи спњора, и окренувши се рече плавуши — љубезна Лучија, дајте ми вашу од штица капу с главе, — и ову узевши, приђе к мени, и метне ми је на главу с ријечима — да живи художник!“

„Да живи, хурра!“ — заори се од друштва, и патерају ме да „биликоч“ испијем.

Вика и церекање све је веће постајало, и ја сам се с њима церекао и веселио, — вино ме вели: иди, већ сједи. — Почнем добре воље

ПОДЛИСТАК.

ТАНАСИЈА ВОРКАНИЋ.

(Приповједака против пијалства.)
(Наставак.)

„Куда сте нагнули?! повиче ми противник.“

— Госпођи Маркизи. —

„Јесте ли при чистој памети?“

— Осјећам се да јесам. —

„На што сте ограјсали?“

— За то, јер сам у госпођу Маркизу заљу... ох Боже, брзо метнем руку на уста, јер умал не рече, да сам: заљубљен.

Послужитељ почне се церити као луд, ухвати се за трбу и спусти се на један диван непрестано грохотом смјејући се.

Ја употребим сад ову прилику, приближим се вратима, кроз која сам једном већ пролазио, послужитељ непрекидно и велигласно церети се, није ме предупредио: јер отворим врата, и ступим у већ познату ми дворану.

Каква сјајност, каква красота; — пуно младе господе и госпођа, лијепи као анђели, весели, разуверени, од шупњава и ларме, мал ме веселост обузе. — Никад, никад нијесам видио тако сјајности; — гдје сам дошао, шта се са мном догодило: — у мом дугачком капуту са ишчеставим братки устима кордованским чизмама, укочно сам се као делац, држећи у рукама дошесте две мале ципеле.

Аустрији, види се отуд, што им готово сами Чеси зададоше толико јада, да се мораће латити већ последњег оружја: изборног закона по невољи.“ Незадовољне земље и народи не хтједоше да шаљу своје посланике у бечку државно вијеће, сами да господари Немци, или као што се зову — уставовјерци, не могуће толико папунити, да из њега могу господарити другим народима, а особито Чесима. Али Чехе ни голим маченима не утјерале у вијећницу, гдје се њима о глави вијећа. Еле није ништа друго остало, него довијети закон, по ком ће се у вијећу из самог кола уставовјераца моћи скупити толико посланика, да могу кројити законе, али и капут Славенима, — Славени дошли, а не дошли, никоја им фајда.

Та паказа од закона дошла је на вијећање у јучерашњој сједници државног вијећа. Која ће страпа побједити, стојало је до историце посланика из Далмације. Така лијепа улога још не знаде Далматинце од како су у бечком вијећу. Па како употребити ови ту прилику, да за вијекове остаје лијепо име међу својом браћом, да свијетлим образом изађу пред свијет, да се могу понијети, кад кажу: Ми одлучисмо побједу, избависмо и себе и своју браћу испод непријатељског јарма? — Они се ријешисе за побједу, — за побједу невољног закона.

Не давно мпнуло вријеме бијаше вријеме, кад је хтјела правда да одржи побједу над неправдом, кад се мислило, дошла је хора, да потиштени народи у Аустрији дахну слободним духом, — било је „вријеме хохенвартова мпнстарства.“ Прве му и највјерније присталице бијаху ти исти Далматинци, повине мало који час да не јављаху, како су ти исти Далматинци били на договору код Хохенварта, највјешњи гости у хохенвартовим одајама бијаху ти исти Далматинци, — ти исти Далматинци данас пређоше своје негдашњем најљућем непријатељу.

Али за име бојје, ту се тичало преважне ствари — далматинског жељезног пута. Нико не вели, да далматински жељезни пут и није пред њежљива ствар за њих. Али да су Далматинци хтјели мало боље промислити, да се нијесу дали заварати празним обећањем, па да су гласали уз своју браћу, — „изборни закон за невољу“ нашао би у јучерашњој сједници свој гроб, као што признаје и сам уставовјерни лист „Нова слободна преса“, а ми велимо, у тој би истој сједници са законом заједно нашла свој гроб и његови творци; на крмило власти и управе дошли би људи, који би им без заваранања испунили њихове праведне жеље. Далматинци би тијем пред свијетом и себи образ освијетлили, али би и учинили нешто, што много више вриједи, — избавили би неброј своје словенске браће испод неспособна јарма погане Цијемштине. Та оно им се одмах сјутра дан послуже свршеног боја подмијева баш овај исти, коме помогаше, да извојује побједу. Заковани уставовјерни лист „Немачке повине“, говорећи о тој сједници бечког вијећа, овако се руга тим

далм. посланицима: „Влада има да забележи један свој успјех; изборни закон по невољи усвојен је данас са 104 гласа против 49, еле с неколицим гласовима више, него што износи вишина од двије трећине гласова. Још синоћке стајало је веома трајаво са законом. Посланици Далматинци још нијесу били увидјели, е је пуно, да се заведу непосредни избори. Али ноћу — тако бар изгледа — сиће на њих дух свјетлости. Сва историца дошла су данас у вијеће весела и задовољна лица. Ти људи морали су се љуто борити између дужности и љубави; најзад одржи побједу пробитачије увјерене, и њихово „да“ одјекало је тако одушевљено и пуно вјере, е рекао би, да су се цијелог свог вијека вјежбали у врлини уставовјерности.“ —

Као обично тако и у овој прилици различно се пагађа, шта је побудило далматинске посланике на овај корак, али пагађања пећу вам се овдје дотицати, у толико више што има тугавих.

Како било, да било, пред нама је свршена ствар, и ту видимо неке људе, који су се до седе покривали кривком поштења и мудрости. Кривка им је сада здерана, они нам се показују онакви, какви јесу. На далматинским је општинама сада, да својим изјавама кажу, како оне стоје према људима, којима су повјерили у руке своју срећу и напредак, — па њима је сада, да раздијеле кукољ од чисте пшенице, да раздијеле праведне од грешних, па да свакоме по заслугама одреде праведну „мазду.“

ТРЕБИЊЕ, 12. Фебруара. — Ових дана наши су Турци свековали тако названи Ацински Барјам, и овом приликом освједочио сам се да је збиља истина оно што сам прије казао да турска влада само на рају оком мјери како да је мучи, како да јој гроб отвори, како да јој најсветије укне, и то када је о Божићу паредила да се не пуца; јер сво барјам дође, а из Сарајева никакве високе паредбе, а турци метали пушаве до мила бога, јер адет им је да тако прославе тај дан. И право: а што раји забрањене? Тужној једва би допуштено да краднице у затвореној соби Божић светкује. Је ли ово та равноправност, коју цариградски надри политичари шиљу у Босну и Ерцеговину? Добро наши стари рекоше: зло добра доијети неће; или боље: је није добријех ту нема ни добра.

Рекао бих да се Турци нечему надају. Не знам да ли је из страшнвог срца произашло, или је збиља из истинитог извора протекло, да се Црна Гора на велико спрема да на Ерцеговину удри. Овђе већ неки знаду ће ће војска прво ударити, и камо ће окренути. Други су гатали у сјеверну зору и нашла да ће се велика крв пролити по Ерцеговини, јер само Ерцеговину покрива (чудне просвете!). Трећи шапоком тобож мудрији и који мало даје од носа виде, говоре: Истина је да је Русија у сезу с Турском, али не може бити да тај савез остане тврда кад Црна Гора завојшти против Турској, јер њу више љуби Русија по Турску, а без ње ни корачити неће. Ово су турске

Треба да се измиримо. — Ми смо овђе сви наши, и добри пријатељи, то је само шала била, да се смијемо.

„Ево једне чаше с вином.“

— Не треба ми, пећу више да пијем, — и отиснем чашу с руком, — аени је зло, ја морам одлазити! —

На то приступи Маркиза, и с објема рукама ухвативши моје руке, изгледа ми у очи, пак рековне:

„Ја као домаћина не дозвољавам, да пас срдити оставите, ви ће те овдје остати и с нама веселе продужити, разумјете ли ме мој љубезни,“ — при којој ријечи ватрено ме стисне за руке — „та то је само шала била.“

— Не, не, — одговорим јој ја, — то није шала, то је спрдање и злоупотреба мог сиромаштва! Ова велика господа титрају се са мном. Ја не могу даје остати, молим вас дакле, пустите ме да идем.

„Хајд тамо, немојте се ту дедачити, — све својскије продужи Маркиза, — Ви сте право дијете, пак не разумјете шалу, — ходите и сједите с нама за стол,“ на које ухвати ме испод руке и довуче ме до трпезе.

„Да живи наш нов пријатељ“ повичу сви. Ја нехтједо нићи ни за стол сјести, већ онако сутрусан пијан попустим, пак довучем се и станем наслоњен у једној шупљини од презора, гдје су ме једва ноге одржале.

Веселе на ново наступи.

Ја ожаловљен почнем се вајати што сам

мисли о том разглашеном дрвогорском оружјању, а ја велим, да бог да ови пут право имали, и погодили.

Чекао сам до данас да вјерније догађај објавим очекивајући обичну осуду турског суда, да вам тако догађај и осуду уједно јавим. Ево једне и друге: На Миољдап славно крсно име Буро Шкриван у селу Кочелу по сата далеко од Требиниња. Баш када су засјели гости да ручају, своти Муја Волтације, и суровим начном занска јести. Домаћин ослобођеним духом, јер пријатеља доста, будели до муке, опре се зањевајућ му, а наш Муја разјарен, поби нож у синију утрпу крстпу свијећу, и велел: Влаше, платићеш ми, плахо из собе изађе. Прођоше тако дневи, а од Мује ни гласа, кад првог фебруара Турци се кућа упали, ватра све понали, Аића му се сестра изгори, а троје чељади једва живи се курталисаше. Знаге ли што му је суд казао, када је он Муја отужио? Влаше, ти си то касте запално, сведоџбе немаш, да је он запалио. Залуду је он свједоке павсо ће му је осветом запријетно, али Турчин мора невин бити, а кому није право, пека не живи.

Илишно је, али ћу ипак казати. Ови наш суд, ако је у дави Турчин ма каква парница била, одна тобож пријатељским договором осуди тако да је Турчин ако не баш вазда невин, а по тако да друга страна христјанска отице изговором: боље раћен по убијен; ако су обје стране христјанске онда се прави капут у својој моћи одкрије, и ако је важао догађај. Брзојави лете, суварије које јашу да из Мостара или из Сарајева страшица осуда дође. Тада сви се строго канупа држе, и посла имају. И право, а зашто тако пераде и у првом случају? Овакових примјера доста имам, када би нуждно било да глухим и слијепим докажем. Пећу да кажем ако Турчин има протива христјанима, јер знамо већ у напријед на чију ће штету осуда бити. Овоу су доста криви и наши који сједе у том суду, али ако ми будете допустили други ћу пут обширније описати ови Требинишки Мецлиз, у којему сједе три наша човјека, од којих би морало да нас сунце граје, а не да нас рђа бије, као што ћу и доказати.

ДОЊА ЦРКВИЦА, у ПИВИ, 9. Фебр. —

Ужасне су посљедице претешкога злума турскога. Не само што се народ и имање његово утамањује, него што је још горе и дух његов почиње малаксавати. За то имају право они, који говори, да што прије ваља спасавати ово робље, док није са свијем пронало. Ево ћу ви навести за примјер један најповији догађај, који је истина срамотан за овдашње Србе, али нека бар код другдјех распали српско осјећање и дух, па да се више неоклијева.

Један Турчин, по имену Амид Шајновић дође неку ноћ у Петра Гашевића, који је славно крсно име. Ту је било и преко тридесет Срба. Турчин ка Турчин поче се шалити са једном невјестом, а Петар му на то рече: да није требао ни долазити, кад пеће да мирује. „Да видиш, каурипе, јесам ли требао долазити,

тако пољдио. Што сам се на ову чаробну жепскињу загледао, — што сам моју мирну кућу и добру жену напустно и овамо дошао да заостанем и опијем се; — о, ја сам велики нитков био, кад сам врло добро знао, да је пеће најбоља прилика, и вјечити повод свију порока и зала, — и опет сам се опио, осрамотио, и до скога себе понизио, — ух куку мени, како ћу сутра свијету, како ћу мојој Персиди на очи изаћи... 0

Док сам ја ово премисљао, донде се друштво по свом начину веселило, — пјесвали су, скакали су, — звиждали и чаше о зид дупали су; онај дугачки приномањаст млад човјек сву је једну чашу изгрцкао и прогутао, пак на то је једну свијећу појео, — онај други пак, дерао је са стола чаршаве и ждерао је, — кад је препуно уста с кристинама, тури горећу свијећу у уста, и послуже изабацивања ватре и пламена, затвора уста, пак онда с прстима дохвати крај пантљике, и преко 50 аршина дугачку црвену пантљику извуче себи из уста.

Коса ми се на глава пајески.

Боже мој ко су ови људи?!

Сад се вика мало уталожила, примјетно сам да међу собом нешто шурују, наједанпут ће онај који је чашу пождерао викнути:

„Ко је међу нама допов?“

Сви се почну гледати, и ја се презнем.

(Наставље се.)

бити, ијео свијет би дао био, да сам у тај пар могао Маркизину ручицу пољубити, а кад нијесам могао, прибјегао сам чашама. Сад у један пут примјетим, да ми се испред очију, од многи свијећа свијетлаци указивати почну, — ум ми у мишљењу застане, — хтједо ноћи да се избавим из гунгуле, кад осјетим, да су ме ноге издале и посрћем, — и у мах дворања се са мном окрене, а ја се спустим на једну столицу. Тек што сам заузео мјесто, приближи ми се плавуша, нешто ми је говорила, ал ја ју нијесам разумјео, кад је подужи свој говор свршила, потапше ме с ручицама по образу, пак брзо окрене се и пође. Ја скочим за њом да идем, и кад сам устао — ох, и столица скочи са мном, крај капута један био је везан за њу, — господе милостиви, не остави ме, — будем натраг повучен, и преко падше столице стрмоглавим се.

Можете себи представити ту вику, дерање и церакање.

Пао сам јаво, крв ми је из главе допила, а они се смеју.

Потрес овај почне ме трезнити, — једва сам се могао узпушати, да се исправим, — нико да ми се приближи и у невољи помогне, — кад сам устао сбришем са чела и зној и крв, пак обрпем се да полазим.

„Непуштајте га“ повичу сви и стану ми на пут.

— Пушћајте ме, — прозборим загушљивим гласом.

„Куд сте пошли? — непушћамо вас. —

рече Турчин и потегне кубуру и згоди Петра у ногу, који се сруши. Тридесет Срба, који су могли смрвати Турчина, не макоше се, само Мара, жена Петрова скочи и узе дугу пушку Петрову и управи је на Турчина, али пушка не ужди. Онда она хтједе пушком Турчину по глави, али Срби повикаше: „не за бога, то је наш ага.“ Кад то Турчин виђе он ти лукаво проговори: „Ево раја, да ви дам обе моје пушке, вала, па ако хоћете сада убите ме, ја сам фалио.“ А несретни Срби ту одговоре: „Нећемо ага, ни да Бог, ти си се преварио, а Петру неће ништа бити.“

Може ли већега мекштва бити од овога. Та да су знали да ће сви тридесет одмах изгинути, нијесу требали толику срамоту претрпјати. Али раја је утучена, без узданице, па несмије да се макне. За то браћо избављајмо се што прије, јер зло и ипак ако се народ овако па све стране улушти, нико му више помоћи неће!

ЦЕТИЊЕ, 25. Фебруара. — Јуче по подне дошао је на Цетиње принц бурбонски, син Роберта I. дуче од Парме, који је г. 1859 изгнан из Италије. Њега су допратили његов побочник маркиз Маласпино и тројица вишијех официра аустријскијех из Котора. Он путује у најстрожем инкогнито, па тако је и на Цетиње дошао. Још истога дана био је примљен од Н. Свјетлости кнеза Николe I. Данас око 10 ура вратио се принц са цијелом пратњом опет у Котор.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(По Швајцарској) агитује се па све стране, да се у свакој општини отвори мала ратарска школа, као допуна основној школи, па дјеца послје свршене осн. школе сваке недеље бар по три пут у згодне часе долазе на поучу и на предавања о предметима потребним за рамаре. Данас има више округа што одредиле да сваки за се заведе по једну већу економску школу, па ће се ту и за учитеље основних школа давати течаји о ратарским знањима. У једно се чине и предлози за стипендије учитељима из осн. школе и питомцима ради ових наука, као и за повишицу плате учитељима за ове умножене дужности.

(У Баварској) су ове засебне економне школе:

Школа за овчаре у Вирцбургу, и иста така у Трисдорфу, у средњој, и у Шлајсхајму у горњој Баварској;

Школа за прављење сира, у Сонтхову;

Школа за пециво, у Фрајмаху код Минхена, и у Тиклсхаузу;

Школе воћарске, у Вајенстегану, Шлајсхајму, Ландсхуту, Трисдорфу, Регенсбургу и Вирцбургу;

и школа за сеоско вртларство у Вирцбургу. Кад ли ћемо ми, примјећава „Мл. Србадија“, бар само по једну имати! Нама су пужнице од „насуштна хлеба!“ Њеке од тих школа тако мало трошка требају, да их могу и прихватити и то не Бог зна како богати људи водићи, а тим лакше и пре цијеле општине, само да прегну за тим. Джите их, па да се довијек спомињете и благосиљате као добротвори народу, јер дивљање школа то су данас највећа доброчинства, и најсветије задужбине.

(Друштво госпођа) за женску привреду у Бечу отворило је прије 3 године своју трговачку и индустријску школу, уз коју је додало приуговорни течај, у којем се у 10 недељних часова предаје: земљопис и историја, аритметика и геометрија, физика и хемија, народна економија и валиграфија, а у правој школи уче се осим трговачких предмета још и француски и енглески језик, индустријско цртање, и ту има течај за телеграфичке, течај за шваље па машини и за кројење хаљина, а у школи шваљској даје се поука и у шву ртком. Школа ова тако добро ради, и така је навала у њу, да никад мјеста довољно није, него се сваке године све тражи веће и веће.

(На све стране отварају се) данас радничке школе за женске, о намјером: да би се научиле знањима и вјештинама што су потребне, те да могу саме предузимати и водити радње трговачке и запатлијске, или да се могу у овима корисно употребити. У тим школама предаје се трговачка кореспонденција, просто и двоструко књиговодство, трговачки рачун, исто-

рва трговине и запата, физика и хемија, наука о познавању јеспана, технологија, геометрија, краснорис, цртање, ручне радње женске, мјерење, кројење и шав хаљина, шав кошуља руком и на машини, прављење различитих ствари нужних за украс, везови вишега реда и друго.

„Мл. Србадија.“

(За подпору винарства у Далмацији.) Међу осталим далматинским намјестништвом учињеним паредбама за унапређење винарства предложена, и од министарства ратарства прихваћена је паредба, да се пошаље неколико стипендиста у винарску и воћарску школу у Клостернабург. У ту сврху одмјерене су двије стипендије по 450 ф., које је далматинско намјестништво подјелило већ двојици у потребитом знању већ упућенијех синова сјјетских винограда. Уз наук у кластернабургској школи имат ће се ова двојица упућивати такођер у радњи с далматинским вином у винарници код г. велетржца Лајбенфроста у Деблингу код Беча који је мношву далматинскога вина у Беч допримио те се истраживањем овога вина особитом помоћом бави.

(Шова ратарска училишта.) Уз субвенцију од 243.000 ф. из државне благајне подигнут ће се по програму ц. кр. министарства за пољодељство још следећа ратарска училишта: ратарска школа у Солнограду, подвоарница у Целовцу, мала ратарска учиона у Љубљани, ратарско училиште у Дрпичу у Далмацији, и једна у Ровереду. Осим ових имале би се подигнути ратарске учионе у Писку, Рокитану, Табору, коварице у Крудњу, Табору у Ческој, гдје се коварство више тјера; ратарска учиона у Гашицији, у Тешену у Шлезској, напокон више ратарско покушалиште у Прагу, које би било земаљски завод али би се подупирало из државне благајне, и више ратарско училиште у Моравској.

(Покрај бечке обће изложбе) научили су неки заступници уредити посебну изложбу, која би и странама и домаћима показала како се Беч од најстаријих до најновијих времена развијао. Већ су се састали у сједници и закључили уредити изложбу. Изложили би поглавито само карте и слике Беча у разним добама, ал би па оглед ставили и ине предмете, из којих се увиђа и просудити може културно развијање града. Изложба та уредила би се у грађанској оружани, јер је већ тамо много ствари, које по својој нарави у ту изложбу спадају.

(Слагало тискарско.) У Руској су најновије изумили слагало тискарско, т. ј. машину, којом се може у један сат до 30.000 писмена сложити. Може се и мањи stroj начинити у вриједности од 5000 рубаља, којом би слагање 1000 писмена дошло на 5 копека.

(Статистика чедности.) Неће њеки заступник тврдио: „Није оно снажна држава, у које је јака војна сила и која далеко размиче међе своје, већ она, у којој се поштују заповједи боље.“ Дрејдорф издао је сад дјелце под насловом „Језуити у њемачкој држави и за што и којим се средствима имамо против њих борити“, у којем проти горњој тврђи навађа следеће статистичке податке. У Лондону долазе па сваких стотину законитих порода 4 незакопита порода, у Липску 20, у Паризу 48, у Монакосу 91, у Бечу 118, а у Риму 243. дакле у сједишту језуита 61 пут, колико у Лондону. А каква је јавна сигурност у разним крајевима? У Енглеској пада једно уморство на 178000 становника, у Холандији на 163000, у Прусији на 100000, у Аустрији на 57000, у Швајцарској на 4112, у Напуљској на 2750, а у Риму на 750 становника. Из тога се види, да се човјек у Риму има 237 пута више бојати, да ће га убити, него ли у неправовјерној Енглеској. Тако ишту „Н. Новине“.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Добили смо прву свеску „Словенског Педагога“, што излази у Прагу, са изврским садржајем. Имаћемо прилике, да наше читаоце боље упознамо с њим, за сада га свакоме препоручујемо и саопштавамо овдје позив на претплату који гласи:

„Сви се готово народи словенски у Аустрији пажљивије него до сада обзирају на напретке Њемаца, Француза и других несловенских народа на пољу школском, него на оно што су им братска племена учинила на том истом пољу. Од такога трајног подражавања туђим угледима и од радње

по туђим пачипима долази рушење народности и језика, малаксалост властите умне плодности, па наносљедку и књижевна зависност, којом се народи итискују са урођене им стазе на којој се једино могу образовати и развијати са срећом по своје особитом начину.

Ако ваља да се школство народа словенских опрости тако штетна уплива туђих књижевности, потреба је свима да се више држе књижевности словенских, да би искуства једног племена послужила па корист и осталима.

Уверени о томе да је народима словенским парочито у Аустрији потребна узајамност, ако и гдје оно у стварима школским еда би се на свом народном путу, чувајући своје народне особине, могли у корак развијати на стази образовања заједно с осталим народима, педагози скупљени па првој скуштини у Загребу, дошли су па ту мисао, да се установи орган, у ком би педагози свију словенских народа излагати своја васпитачка искуства на свом језику, другима па науку и подстицање.

Томе за све народе словенске заједничком листу дато је има „Словенски педагог“. И утврђено је да излази у Прагу.

Побринувши се за све што за то подухеће треба, спреmano се, да од нове године разашљемо „Словенскога педагога“ у све земље словенске, уздајући се у обилату помоћ свију, којима је збиља стало од тога, да би се узајамност међу нама одржавала и снажила.

„Словенски педагог“ ће се својски око тога старати да би смо упознавали своје заједничке задатке и потребе, а парочито да би смо се учили отимати се од свију папаста. Он ће допосити из свију земаља словенских чланке о народним школама у оиће, а парочито о напрецима у појединим грамама њиховим; он ће показивати недостатке и световати вако да се поправе, он ће допосити животоисе људи свију народа словенских, који су заслужили па народне школе; он ће пажљиво мотрити па педагошку књижевност словенску, поситије разматрајући и оцењујући главнија дела. —

Стога што ће се чланци штампати језиком онога народа којег се школе тичу, писаће се о школама и о књижевности хрватској хрватски, о српској српски, о словенској словински, о пољској пољски, о руској руски, о чешкој чешки и т. д. а то ће нам, осим корирти коју смо напоменули, прибавити уверење, како је много лакше научити све те сродне језике, него један једини туђи.

Да ће нам лист постићи задатак који му је овде изпешен, јемство су педагози свију народа словенских, који су обрели бринути се за део о школама и књижевности који се њих тиче:

У школи хрватској: Иван Филиповић, учитељ у Загребу, Мијат Стојановић, школски надзорник у Карловцу, В. Марик, учитељ у Загребу, С. Чихлар, учитељ у Краљевици, Бартод Францел, уитељ у Вараждину.

О школи у Срба у Аустро-Ударској: Никола Вукићевић, управник учитељске школе у Сомбору и Стеван В. Поповић, школски надзорник у Будиму.

О школи српској у Србији: Милан Ђ. Милићевић, уредник „Школе“ у Београду, и Стеван Д. Поповић, професор учитељске школе, и Крагујевцу.

О школи далматинској: Стјепан Бузолић, равнатељ преуарандије у Арбанасима код Задра у Далмацији.

О школи црногорској: Гавро Пешкић, учитељ па Цетињу.

О школи словинској: Андрија Прапротник, равнајући учитељ у Љубљани, Иван Томишић, учитељ у Љубљани, Ф. Стегенар, школски надзорник у Идрији, Ј. Лапајна, учитељ у Љутомерику.

О школи чешкој: професор Карел Шкода, Стјепан Бачкора, управитељ у Прагу, Јосиф Бачкора, учитељ, Франт. Тесарж, учитељ, Јозеф Швестка, управитељ школа у Карлину, Валц Крегба, редактор, Мартин Бајнфурт, Јозеф Балцар, Јозеф Краљ, учитељи у Прагу и Јан. А. Машек, учитељ у Смихову, —

„Словенски педагог“ ће излазити у вези па 4 табака велике 8. па шест пута на годину.

Претплата је у Прагу па годину 3 ф., па по године 1 ф. 50 нов.; с поштарином за аустријско-угарску монархију 3 ф. 60 нов., па по године 1 ф. 80 нов. Претплата се шаље уредништву у Смихову. 339.

Из Србије нека се шаље, ком је лашње, па уредништво „Школе“.

У Прагу, месеца Децембра.